

IŠ AMŽIŲ GLŪDUMOS ATĖJO JURGIS PABRĖŽA

Atbaigtas ir išleistas Tėv. Viktoro Gidžiūno, OFM, pomirtinis veikalas "Jurgis Pabrėža"

Tėv. dr. Viktoras Gidžiūnas, lietuvių pranciškonų istorikas, gyvenęs Brooklyno pranciškonų vienuolyne, staiga mirė 1984 m. sausio 30 d., palikęs vertingą istorinių veikalų biblioteką, surinktos medžiagos archyvą ir nebaigtą monografiją apie žymų pranciškoną, mokslininką, gydytoją, pamokslininką Jurgį Pabrėžą.

Biblioteką ir visą archyvą pervežė į Alkos muziejų, Putname. Gal atsiras nauji istorikai, susidomės ten esančia medžiaga, gal ja pasinaudos kokiam moksliniam darbui. Bet kas bus su nebaigta rašyti monografija "Jurgis Pabrėža"?

Istorija apie Istoriją

Tėv. Jurgis — Ambraziejus

įvykiai klostėsi, kas atsitiko.

Mes neturime tokios organizacijos, kuri sektų tokių knygų pasirodymą, jas perskaitytų ir paskui reaguotų. Gal toje knygoje yra ir kitų tendencijų iškraipytų teiginių. Į visą tai reikia atsakyti.

LB Krašto valdyba turi plačias galimybes suorganizuoti tokią tarybą, kuri sektų panašias knygas ir išleistų aplinkraščius apie jų turinį, teigimus, reaguotų, parašydama laiškus rašytojui, leidėjui. Tai galėtų gana gerai atlikti Lietuvos Vyčiai. Jie ne kartą rinko žinias apie Lietuvą ir bendrai suorganizavo vienokį ar kitokį pasipriešinimą.

Tokios knygos, kurios šmeižia, iškraipo faktus apie Lietuvą, tarnauja tik Lietuvos priešams. Tai turime budėti ir gintis.

Pabrėža (1771 - 1849) buvo žymus to laiko žmogus: botanikas, mokslininkas, gydytojas, kunigas, pamokslininkas, švento gyvenimo vyras, palikęs nemažai rankraščių, surašytų žemaičių tarme.

Jo gyvenimu ir veikla jau senokai domėtasi. Domėjosi lietuvių literatūros tyrinėtojai broliai profesoriai Mykolas ir Vaclovas Biržiškos. Prirašyta straipsnelių ir pranciškonų leidžiamose spaudoje, bet niekas neparašė išsamios didesnio veikalos.

Štai pranciškonų tarpe išaugo istorikas Tėvas dr. Viktoras Gidžiūnas. Jis jautė būtinybę, kad pranciškonam reikia keltis į žygį — surinkti medžiagą ir išleisti monografiją apie Jurgį Pabrėžą.

Būdamas jau Jungtinėse Amerikos Valstijose, neturėdamas glaudesnio ryšio su okupuota Lietuva, jis pradėjo rinkti medžiagą. Kur tik rado kokią žinutę, vis kaupė į savo aplankus, skirtus Pabrėžai. Pasisekė jam nuvykti į Lietuvą, pasinaudoti ten esančiais archyvais.

Parašyti šią monografiją skatino ir pranciškonų provincijolai, skatino ir Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos pirmininkas kun. dr. A. Liuima, SJ. Ši Akademijs storais tomis leido mokslinius veikalus. Buvo pasakyta, kad šį veikalą tuoj išleis, tik rašyk!

Tėv. V. Gidžiūnas pasiryžo darbu. Rašė pamažu ir kruopščiai. Istorinius veikalus rašyti yra

sunku, reikia naudotis įvairia literatūra ir nurodyti išnašose iš kur tai paimta.

Norėdamas, kad veikalas išleidimo neuždelstų, jis rankraščio paruoštus skyrius siuntė į Romą kun. A. Liuimai. Šis nešė į spaustuvę, davė rinkti. Surinktas skiltis koregavo ir net pradėjo knyga sudaryti.

Taip nebaigus rankraščio rašyti, augo pati knyga, laukdama tik paskutinių teksto puslapių, baigiamųjų privalomų rodyklių, įžanginių pastabų.

Sudaroma knyga pasiekė 202 puslapius. Vieno puslapio viduryje buvo įrašytas toks sakiny: "Pabrėžos pamokslai yra Kristocentriniai, kad jis kiekviena proga kalba apie Kristaus meilę žmonėms, kad labai didelį dėmesį skiria Eucharistinio pamaldumo ugdymui ir stengiasi įdiegti žemaičiuose krikščioniško gyvenimo ir elgesio normas".

Tuo sakiniu ir baigiasi Tėv. Viktoro Gidžiūno atsiųstas rankraštis.

Kas veikalą užbaigs? Kas? Čia reikia įdėti daug darbo, susipažinti su archyvine medžiaga, su parengtais planais ir perrašyti, sutvarkyti pagal mokslinės metodikos reikalavimus.

Visa arachyvinė medžiaga ir rinkinys atsidūrė Alkos muziejaus globoje ir laukė keletą metų — gal atsiras toks istorikas, kuris išdrįs ir pajėgs užbaigti šį veikalą.

Štai išleistas veikalas "Jurgis Ambraziejus Pabrėža" pasiekė ir mus. Veikalas Romoje išleistas 1993 m. gegužės mėnesio gale. Išleista Lietuvių Katalikų Akademijos leidinių serijoje, išlaikydama pilną serijos išorę. Tai paskutinis Lietuvių Katalikų Akademijos leidinys, išleistas Romoje. Akademijos centras persikėlė į Lietuvą. Ten bus leidžiami nauji jos leidiniai.

Kas užbaigė ir suredagavo šį veikalą?

Gyvenime būna didelių netikėtumų. Pranciškonų vienuolijos provincijolas Tėvas Placidus Barius nežinojo, kur ieškoti žmogaus, galinčio sutvarkyti Tėv. Gidžiūno mokslinį palikimą.

Bet štai, prieš trejus metus jis gavo laišką iš Lietuvos. Laiškas

palietė Alkos muziejuje esantį Tėv. V. Gidžiūno archyvą ir jo nebaigtą rašyti veikalą. Šį laišką parašė istorikė dr. Irena Vaišvilaitė.

Amerikos lietuviams dr. Irena Vaišvilaitė dar mažai pažįstama, kitiems net negirdėta. Ji gimusi Pasvalio rajone, baigė Panevėžy Balčikonio vidurinę mokyklą. Visą laiką domėjosi istorija ir dailė. Prie vidurinės mokyklos veikė dailės mokykla. Bendruosius dalykus mokėsi vidurinėje mokykloje, o po pietų lankė dailės mokyklą.

Ji baigė Maskvos universiteto istorijos fakultetą. Jos kandidato laipsnio disertacija buvo iš dailės istorijos — 17-ojo amžiaus meno. Doktorato laipsnį gavo už darbą iš 17-ojo amžiaus Lietuvos dailės istorijos: "Kontrareformacija ir dailė — bernardinų ir jėzuitų ordino statybos ir kiti užsakymai".

Maskvos universitetą baigė 1979 m. Pradėjo dėstyti Dailės Akademijoje Vilniuje. Dėstymas buvo sutvarkytas taip, kad per savaitę turėjo iki 18 paskaitų. Dėstė senąją rusų dailę, Vakarų Europos 16-ojo ir 17-ojo amžiaus dailę, 20-ojo amžiaus dailę.

Patraukia Bažnyčios Istorija

Čia pajuto ilgesį, kad reikia studijuoti Bažnyčios istoriją. Nepakanka dailės istorijos, kad suprastum priežastis, kodėl ji tokia yra. Ją papildoma Bažnyčios istorija. Susidomėjo bažnytinėm organizacijom, vienuolijom. Tada suprato, jei būtų galėjusi, tai, baigusi vidurinę mokyklą, būtų studijavusi Bažnyčios istoriją. Bet tai dėl režimo buvo neįmanoma.

Kai jau dėstė Vilniaus Dailės akademijoje, kai prasidėjo atgimimo laikai, ji pradėjo rašyti į katalikišką spaudą. Kun. A. Aliulis, MIC, "Katalikų Pasaulio" vyr. redaktorius, pasiūlė jai vienerių metų stipendiją dirbti Vatikano archyvuose. Ten išryškėjo ir studijos ir susidarė sąlygos jas pradėti. Jau pusantrų metų Grigaliaus universitete ruošiasi Bažnyčios istorijos doktoratui. Studijuojant Bažnyčios istoriją, reikėjo išklausti ir teologijos kursą.

(nukelta į 4 psl.)

Dr. Irena Vaišvilaitė

IŠ AMŽIŲ GLŪDUMOS ATĖJO JURGIS PABRĖŽA

(atkelta iš 3 psl.)

Romoje gyvena tarptautiniame bendrabutyje, kur yra 12 studentų, studijuojančių panašius mokslus. Daugiausia jų yra iš Amerikos. Namų kalba — italų ir anglų. Dar dirba ir Vatikano radijo lietuviškame skyriuje.

Kai dirbo Vilniuje, ji susipažino su jaunais lietuviams pran-

ciškonais. Ją jau tada traukė giliau pastudijuoti pranciškonų vienuolijos istoriją. Žinojo, kad kun. Juozas Vaišnora, marijonas, rašo apie marijonus, kun. Povilas Rabikauskas, jėzuitas, rašo apie jėzuitus. Tada ir susiformavo mintis parašyti darbą, kaip lietuviai pranciškoni Amerikoje atgaivino savo provincijos veiklą. Vienas iš tų jaunų lietuvių pranciškonų Vilniuje patarė pa-

rašyti laišką provincijolui Placidui Bariui.

Ji ir parašė, paklausė apie pranciškonų archyvą. Taip užsimezgė pažintis, ir prasidėjo darbas.

Kaip renka medžiagą?

Vasaros atostogų metu atvažiavo į Ameriką. Pradėjo tyrinėjimus Alkos muziejuje, kur rado T. Gidžiūno, istoriko A.

gijų Žukovą. Visi aukštieji kariškiai buvo betoniniame bunkeryje, 25 kilometrai nuo epicentro. Bandymų dokumentai tebėra išlaptinti, o dauguma "bandomųjų" kariškių tapo invalidais. Jie negauna atitinkamų dokumentų ir neturi teisės į karines pensijas ir lengvatas. "Izvestija" taip pat pranešė, jog vienas bandymų dalyvis, 68-erių metų atsargos kapitonas Jurij

Kelam ir Rumessen iš partijos pašalinti už "nepaklusnumą partijos išstatymams" ir pareiškimus, neatitinkančius partijos pozicijos. Ginčas ENNP viduje ypač paastrėjo, svarstant naujo Estijos gynybos ministro kandidatūrą.

□ Moldovos liaudies fronto paskelbtame pareiškime sakoma, kad Moldovos Prezidentas ir Vyriausybė atstovauja Maskvos in-

Kučo archyvą.

Prie Viktoro Gidžiūno knygos atsidėjusi dirbo dvi vasaras. Autorius nebuvo baigęs antros dalies. Reikėjo ją užbaigti, sudaryti planą trečiajai daliai. Antroji dalis buvo apie žemaičių religinio gyvenimo papročius. Trečioje dalyje reikėjo parašyti apie Pabrėžą, botaniką ir visuomeninę veiklą.

Gidžiūno surinkta medžiaga buvo suskirstyta, sudėta pagal numatytą planą, sudėtos ištraukos, citatos, foto kopijos. Lietuvoje išėjo dvi knygos apie Pabrėžą, botaniką ir gydytoją. Pasinaudota ir ta medžiaga, ja susumuojant.

Skyrių apie Pabrėžos dvasinį gyvenimą teko jai pačiai perrašyti. Taip buvo dviejų vasarų gana įtemptas darbas. Reikėjo prisidėti ir prie veikalo užbaigimo, skaityti korektūras ir sudaryti didelį vardyną. Veikalas turi 295 puslapius. Prisiminus, kad Gi-

džiūnas parašė 202 šios knygos puslapius, tai dr. Irenai Vaišvilaitėi reikėjo parašyti 93 šios knygos puslapius.

Ateities planai

Išitraukusi į darbą, dr. Irena nori jį tęsti ir toliau. Planuoja parašyti apie pranciškonų veiklą Amerikoje. Ta veikla plati, spinduliuojanti ir kitus uždeganti. Nori parašyti ir apie Tėv. Viktorą, jo istorinius darbus apžvelgti ir įvertinti. Rūpi jai ir Nekalto Marijos Prasidėjimo seserų veikla Amerikoje.

Dabar į Ameriką buvo atvykusi birželio 28 d. Dirbo Alkos muziejuje Putname, į New Yorką atvyko liepos 20 d., išvyko rugpjūčio 1 d. į Philadelphia, Washingtoną, iš ten skrenda į Bostoną.

Po to grįš į Europą. Kasmet vyksta į Lietuvą. Dalyvaus Po-

piežiaus Jono Pauliaus II apsilankymo iškilmėse Lietuvoje, net bus tarpininkė tarp Lietuvos ir italų informacijų tarnybų. Pasakui keliaus studijom į Romą.

-o-

Dr. Irena Vaišvilaitė liepos 27 d. lankėsi "Darbininko" redakcijoje. Tada ir buvo plačiau pasikalbėta apie jos darbus, konkrečiai apie išleistą veikalą "Jurgis Ambraziejus Pabrėža". Tarp kitko, šių metų pradžioje Lietuvoje išėjo jos straipsnių rinkinys "Nuo gotikos iki romantizmo".

Veikalas apie Jurgį Pabrėžą tikrai vertas didelio dėmesio. Būtų gera, kad pranciškoni imtųsi iniciatyvos veikalą platinti čia Amerikoje. Čia daug medžiagos apie praėjusio amžiaus Lietuvą, jos papročius, religiją, kalbą. Svarbiausia, patraukia tas gražus, šventas mokslininko, pamokslininko ir vienuolio gyvenimas. (p.j.)

**Aplink
pasaulį**

DARBININKAS

Vol. LXXVIII, Nr. 35

Rugsėjo - September 10, 1993 Penktadienis-Friday

SECOND-CLASS

Postage paid at Brooklyn, N.Y.

341 Highland Blvd.

Kaina

Brooklyn, N.Y. 11207 \$ 1.00

LIETUVOJE IR APIE LIETUVĄ

POPIEŽIUS PABUČIAVO LIETUVOS ŽEMĘ

"Kristus lieka Jūsų viltimi, — Tasai, kuris yra pasaulio viltis" — Jonas Paulius II

61-ajai ganytojiškai kelionei - kelionei į Lietuvą Popiežius pradėjo ruoštis anksti. Liepos mėnesį atostogaudamas kalnuose, Šv. Tėvas nuolat klausydavęs kalbų, kurias ruošėsi sakyti Lietuvoje, tekstų, įrašytų lietuvių kalba. Nėra įprasta, kad mažos tautos girdėtų Popiežiaus pamoksus jų gimtąja kalba, kada Šv. Tėvas aplanko jų kraštus. Tačiau kelionė į Lietuvą ypatinga, Jonas Paulius II pasakė: "Lietuviai turi teisę girdėti, kalbant mane lietuviškai".

Prieš išvykdamas į Lietuvą, Popiežius pasiuntė trumpą sveikinimą Lietuvai. Jame sakoma:

"Brangūs Lietuvos Broliai ir Seserys!

Taip ilgai laukus apaštalinės kelionės, po kelių dienų atsidursiu Jūsų Tėvynėje ir kituose dviejuose Baltijos kraštuose. Nuo pat pirmųjų savo popiežystės dienų vis mažiau apie šį susitikimą ir taip pat už Jus meldavausi Vatikano Bazilikos požemių koplyčio-

ir atvirą žodį; norėčiau paklajoti po Jūsų laukus, dažnai paženklintais tokiais Jums brangiais kryžiais; norėčiau su visais ir su kiekvienu susitikti.

Kaip ganytojas ateinu skelbti Jūsų miesto bažnyčiose ir aikštėse, kur po tiek kančios ir negandų, Kristus lieka Jūsų viltimi, - Tasai, kuris yra pasaulio viltis. Ateinu Jam Jūsų akivaizdoje pakartoti kadaise prie kitų mokinių Petro ištartus žodžius: "Viešpatie, Tu vienintelis turi amžinojo gyvenimo žodžius!"

Taigi nūnai, laukdamas, kolei galėsiu Jus karštai apkabinti, siunchiu Jums, mieli Lietuvos gyventojai, sveikinimą, o Jums, tikintieji, savo Palaiminimą".

Į 50 vietų, skirtų žurnalistams Popiežiaus lėktuve, pretendavo net 100 Vatikane akredituotų žurnalistų. Šv. Tėvą kelionėje į Lietuvą lydėjo 17 žmonių. Tarp jų - valstybės skeretorius kardinolas Angelo Sodano, pasekretoris arki-

zitu į Lietuvą, pasakė: "Po 54 metų mūsų šalis tapo visiškai laisva. Tai yra labai žymus ir simbolinis sutapimas".

Iš aerouoso šarvuotu automobiliu Popiežius atvyko iki Arkikatedros. Tūkstančiai žmonių šalikėlėse mojavo ir matė Popiežių. Ne tik Lietuvos tikintieji, bet ir piligrimai iš Baltarusijos, Punsko, Karaliaučiaus turėjo čia pirmą progą pamatyti Šv. Tėvą.

Arkikatedroje, kartu su kunigais, klierikais, vienuoliais ir vienuolėmis, Jonas Paulius II lietuviškai giedojo mišparus. Kalbėdamas Lietuvos kunigams Arkikatedroje, Šv. Tėvas pasakė:

"Mūsų akimis, negali būti nei laimėtojų, nei pralaimėjusių, bet geriau vyrai ir moterys, kuriems reikalinga pagalba, kad klaidos būtų paliktos praeity - asmenys, kuriems reikia padėti jų pastangose atsigausti nuo jėgos, žiaurumo ir žmogaus teisių pažeidimų poveikių, tame tarpe ir psichologinių".

Paminklas Kretingoje Tėv. Jurgiui Ambrozijui Pabrėžai, OFM. Kita nuotrauka ir aprašymas trečiame puslapyje. Viktoro Kapočiaus nuotrauka.